

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ КРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Нікітішин А. О.

Актуальність теми дослідження. Глобальна пандемія COVID-19 змушує державні регулюючі інституції коригувати пріоритети державної бюджетно-податкової політики. За таких умов, важливим є забезпечення дієвості системи формування та виконання бюджету країни, що дозволяє створювати умови для розширення фіскального простору.

Постановка проблеми. Обмежувальні заходи, в рамках боротьби з глобальною пандемією COVID-19, негативно впливає на бюджетно-податкову політику держави. Платники податків і зборів потребують підтримки з боку держави, що у свою чергу впливає на структуру дохідної та видаткової частини бюджетів усіх рівнів. Для підвищення рівня соціально-економічного розвитку країни та територіальних громад, необхідним є забезпечення збалансованого бюджетно-податкового регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та виконання бюджету країни знаходить своє широке відображення у працях зарубіжних та вітчизняних науковців: Дж. Кейнса, А. Лаффера, Р. Масгрейва, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, В. Танзі, І. Адаменко, Я. Жаліло, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, В. Макогон, М. Пасічного, Ю. Радіонова, І. Чугунова та інших.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Зростання фіскальних ризиків, викликаних дестабілізуючим впливом глобальної пандемії COVID-19, вимагає посилення обґрунтованості процесу формування та виконання бюджету країни.

Постановка завдання, мети дослідження. Основними завданнями дослідження є: показати особливості формування та виконання бюджету країни в умовах глобальної пандемії COVID-19; обґрунтувати основні напрями покращення системи формування та виконання бюджету країни в сучасних умовах. Метою дослідження є оцінка особливостей формування та виконання бюджету країни в умовах глобальної пандемії COVID-19.

Метод або методологія проведення дослідження. У статті застосовано сукупність методів і підходів: системний та структурний, статистичного аналізу, структурування, порівняльний, факторний та ін.

Викладення основного матеріалу (результати роботи). Розкрито сутність та роль фіскальної системи в умовах соціально-економічної нестабільності. Показано особливості формування та виконання бюджету країни в умовах глобальної пандемії COVID-19. Здійснено порівняльний аналіз та оцінку основних бюджетно-податкових показників у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою. Обґрунтовано основні напрями покращення системи формування та виконання бюджету країни в умовах глобальної пандемії COVID-19 на усіх рівнях бюджетної системи.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в процесі формування та реалізації бюджетно-податкової політики в сучасних умовах.

Висновки. Криза, спровокована глобальною пандемією COVID-19, негативно впливає на бюджетно-податкову політику держави, а тому органи державного управління мають приймати виважені та обґрунтовані заходи дискреційної фіскальної політики, у тому числі при формуванні та виконанні бюджету країни. Значні заходи фіскальної підтримки, які приймаються урядом для боротьби із COVID-19, покликані підтримати платників податків і зборів за рахунок зменшення податкового тиску та збільшення державної соціальної допомоги, що має вирішити важливе завдання - це забезпечення економічного зростання та зайнятості. Політика у сфері охорони здоров'я, допомога по безробіттю, державна підтримка ліквідності підприємств, грошові трансферти та субсидії на виплату заробітної плати, збільшують видаткову частину бюджету. З іншої сторони, складні макроекономічні умови, викликані глобальною пандемією COVID-19, створюють та зберігають значні бюджетні ризики при забезпеченні належного рівня виконання дохідної частини бюджетів усіх рівнів.

Ключові слова: бюджет, бюджетно-податкова політика, оподаткування, доходи бюджету, видатки бюджету, формування бюджету, виконання бюджету.

ФОРМИРОВАНИЕ И ВЫПОЛНЕНИЕ БЮДЖЕТА СТРАНЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОЙ ПАНДЕМИИ COVID-19

Никитишин А. А.

Актуальность темы исследования. Глобальная пандемия COVID-19 вынуждает государственные регулирующие учреждения корректировать приоритеты государственной бюджетно-налоговой политики. В таких условиях важно обеспечение действенности системы формирования и исполнения бюджета страны, что позволяет создавать условия для расширения фискального пространства.

Постановка проблемы. Ограничительные меры в рамках борьбы с глобальной пандемией COVID-19 негативно влияют на бюджетно-налоговую политику государства. Налогоплательщики нуждаются в поддержке со стороны государства, что в свою очередь влияет на структуру доходной

и расходной части бюджетов всех уровней. Для повышения уровня социально-экономического развития страны и территориальных общин, необходимо обеспечение сбалансированного бюджетно-налогового регулирования.

Анализ последних исследований и публикаций. Вопросы формирования и исполнения бюджета страны находят свое широкое отражение в трудах зарубежных и отечественных ученых: Дж. Кейнса, А. Лаффера, Р. Масгрейва, П. Самуэльсона, Дж. Стиглица, В. Танзи, И. Адаменко, Я. Жалило, Л. Лысяк, И. Лукьяненко, В. Макогон, Н. Пасечного, Ю. Радионова, И. Чугунова и других.

Выделение неисследованных частей общей проблемы. Рост фискальных рисков, вызванных дестабилизирующим влиянием глобальной пандемии COVID-19, требует усиления обоснованности процесса формирования и исполнения бюджета страны.

Целью исследования является оценка особенностей формирования и исполнения бюджета страны в условиях глобальной пандемии COVID-19.

Методология проведения исследования. В статье применена совокупность методов и подходов: системный и структурный, статистический анализ, структурирование, сравнительный, факторный и т.д.

Результаты работы. Раскрыты сущность и роль фискальной системы в условиях социально-экономической нестабильности. Показаны особенности формирования и исполнения бюджета страны в условиях глобальной пандемии COVID-19. Осуществлен сравнительный анализ и оценка основных бюджетно-налоговых показателей в странах с развитой и трансформационной экономикой. Обоснованы основные направления улучшения системы формирования и исполнения бюджета страны в условиях глобальной пандемии COVID-19 на всех уровнях бюджетной системы.

Область применения результатов. Результаты исследования могут использоваться в процессе формирования и реализации бюджетно-налоговой политики в современных условиях.

Выводы. Кризис, спровоцированный глобальной пандемией COVID-19, негативно влияет на бюджетно-налоговую политику государства, поэтому органы государственного управления должны принимать взвешенные и обоснованные меры дискреционной фискальной политики, в том числе при формировании и исполнении бюджета страны. Значительные меры фискальной поддержки, принимаемые правительством по борьбе с COVID-19, призваны поддержать налогоплательщиков за счет уменьшения налогового давления и увеличения государственной социальной помощи, что должно решить важную задачу – это обеспечение экономического роста и занятости. Политика в сфере здравоохранения, пособие по безработице, государственная поддержка ликвидности предприятий, денежные трансферты и субсидии на выплату заработной платы, увеличивают расходную часть бюджета. С другой стороны, сложные макроэкономические условия, вызванные глобальной пандемией COVID-19, создают и сохраняют значительные бюджетные риски при обеспечении надлежащего уровня выполнения доходной части бюджетов всех уровней.

Ключевые слова: бюджет, бюджетно-налоговая политика, налогообложение, доходы бюджета, расходы бюджета, формирование бюджета, исполнение бюджета.

FORMATION AND IMPLEMENTATION OF THE COUNTRY'S BUDGET UNDER CONDITIONS OF THE GLOBAL COVID-19 PANDEMIC

Nikitishin Andriy

Relevance of research topic. The global COVID-19 pandemic is forcing government regulators to adjust the priorities of the state budget and tax system. Under such conditions, it is particularly important to ensure the effectiveness of the system of formation and implementation of the country's budget which allows to create conditions for expanding fiscal space.

Formulation of the problem. Restrictive measures in the fight against the global COVID-19 pandemic negatively affects the fiscal policy of the state. Taxpayers need support from the state which in turn affects the structure of revenue and expenditure budgets at all levels. To increase the level of socio-economic development of the country and territorial communities it is necessary to ensure balanced fiscal regulation.

Analysis of recent research and publications. The issue of formation and implementation of the country's budget is widely reflected in the works of foreign and domestic scholars: J. Keynes, A. Laffer, R. Musgrave, P. Samuelson, J. Stiglitz, W. Tanzi, I. Adamenko, Y. Zhalilo, L. Lysiak, I. Lukianenko, V. Makohon, M. Pasichnyi, Yu. Radionov, I. Chuhunov and others.

Selection of unexplored parts of the general problem. The growing fiscal risks caused by the destabilizing impact of the global COVID-19 pandemic require strengthening the soundness of the process of formation and implementation of the country's budget.

Problem setting, research goals. The main objectives of the study are: to show the peculiarities of the formation and implementation of the country's budget in the global COVID-19 pandemic; to substantiate the main directions of improving the system of formation and implementation of the country's budget under modern conditions. The purpose of the study is to assess the peculiarities of the formation and implementation of the country's budget in the global COVID-19 pandemic.

Research methodology. The article uses a set of methods and approaches: systemic and structural approach, statistical analysis, structuring, comparative approach, factorial approach, etc.

Results of work. The essence and role of the fiscal system under the conditions of social and economic instability are revealed. The peculiarities of the formation and implementation of the national budget in the global COVID-19 pandemic are shown. The comparative analysis and assessment of the main budget and tax indicators in the countries with developed and transformational economies is carried out. The main directions of improving the system of formation and implementation of the country's budget under conditions of the global COVID-19 pandemic at all levels of the budget system are substantiated.

Area of application of results. The results of the study can be used in the formation and implementation of fiscal policy under modern conditions.

Conclusions. The crisis provoked by the global COVID-19 pandemic is negatively affecting the fiscal policy of the state, and therefore public authorities must take prudent and reasonable measures of discretionary fiscal policy, including during the formation and implementation of the state budget. Significant fiscal support measures taken by the government to combat COVID-19 are designed to support taxpayers by reducing tax pressures and increasing state social assistance, which is important to ensure economic growth and employment. Health policy, unemployment benefits, government support for corporate liquidity, remittances and wage subsidies increase the expenditure side of the budget. On the other hand, the difficult macroeconomic conditions caused by the global COVID-19 pandemic create and maintain significant budgetary risks while ensuring the proper level of revenue execution of budgets at all levels.

Key words: budget, budget and tax policy, taxation, budget revenues, budget expenditures, budget formation, budget execution.

JEL Classification: E62, H20, H61, H72.

Актуальність теми дослідження. Науково обґрунтована та виражена державна політика формування та виконання бюджету в умовах глобальної пандемії COVID-19 має стати важливою передумовою забезпечення сталого та ефективного соціально-економічного розвитку України. Нові виклики, спричинені глобальною пандемією COVID-19, змушують державні регулюючі інституції постійно коригувати пріоритети державної бюджетно-податкової політики, аби не допустити уповільнення динаміки економічного зростання та погіршення фінансового стану платників податків і зборів. За таких умов, важливим є забезпечення дієвості системи формування та виконання бюджету країни, що дозволяє створювати умови для розширення фіскального простору та забезпечення інституційних умов стійкості державних і муніципальних фінансів.

Постановка проблеми. Вжиття безпрецедентних обмежувальних заходів, в рамках боротьби з глобальною пандемією COVID-19, значно впливає на бюджетно-податкову політику держави. Велика кількість платників податків і зборів різних секторів економіки потребують підтримки з боку держави, що у свою чергу впливає на структуру дохідної та видаткової частини бюджетів усіх рівнів. В таких умовах, для підтримки належного рівня соціально-економічного розвитку країни та територіальних громад, необхідним є забезпечення збалансованого бюджетно-податкового регулювання на засадах фіскальної достатності та нейтральності, що визначає актуальність дослідження.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питання формування та виконання бюджету країни в умовах соціально-економічної нестабільності, у тому числі глобальної пандемії COVID-19, знаходить своє широке відображення у закордонних та вітчизняних наукових дослідженнях. Серед робіт відомих зарубіжних та вітчизняних науковців слід виділити наступні: Дж. Кейнса, А. Лаффера, Р. Масгрейва, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, В. Танзі, І. Адаменко, Я. Жаліло, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, В. Макогон, М. Пасічного, Ю. Радіонова, І. Чугунова та інших. Разом з тим, в умовах нових викликів, важливим завданням є посилення дієвості бюджетно-податкової політики для забезпечення сталого економічного розвитку.

Метою дослідження є оцінка особливостей формування та виконання бюджету країни в умовах глобальної пандемії COVID-19.

Методологія проведення дослідження. У статті застосовано сукупність методів і підходів: системний та структурний, статистичного аналізу, структурування, порівняльний, факторний та ін.

Викладення основного матеріалу. Третій рік поспіль вітчизняна система державного регулювання економічного розвитку, як і весь світ, зазнає негативного впливу глобальної пандемії гострої респіраторної хвороби COVID-19. Уряд та відповідні регулюючі інституції змушені оперативно розробляти та коригувати заходи фінансової політики, аби не допустити та мінімізувати дестабілізуючий вплив пандемії COVID-19 на економічну систему.

Глобальна пандемія COVID-19 впливає на головні елементи бюджетного (доходи та видатки бюджету, бюджетні плани, норми та нормативи, санкції, бюджетний контроль, міжбюджетний баланс, автоматизація бюджетного процесу) та податкового механізму (види, ставки податків і зборів, суб'єкти і об'єкти оподаткування, податкові пільги, санкції, консультації, податковий контроль, спеціальні податкові режими, автоматизація оподаткування) [2, 6]. Уряд, використовуючи такі важливі інструменти фіскального механізму, впливає на процес формування фінансових ресурсів бюджетів усіх рівнів, їх розподіл та ефективне використання, відповідно до визначених стратегічних цілей [4, 5]. Належний рівень формування та виконання бюджету країни вимагає забезпечення узгодженості системи бюджетних та податкових інструментів як складових загального фіскального механізму, що створює передумови для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни. Зазначене може бути досягнуто на основі дотримання найбільш вагомих, в умовах пандемії, принципів фіскального механізму: рівноваги, об'єктивності, системності, реалістичності,

аргументованості, соціальної рівності, своєчасності, транспарентності, економічності, цільової направленості тощо [8].

Підходи до формування та виконання вітчизняного бюджету країни в умовах глобальної пандемії COVID-19 мають враховувати позитивний досвід реалізації бюджетно-податкових відносин у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою. Значна кількість заходів фіскального регулювання та оцінка їх результативності в зарубіжних країнах дає можливість для вибіркового використання таких залежно від ефективності з урахуванням вітчизняних реалій [1].

Глобальна пандемія COVID-19 спричинила різке зростання державних видатків у багатьох країнах. Значна кількість та величина фіскальних заходів урядів країн-членів Європейського Союзу мала наслідком зростання частки загальних державних видатків у ВВП з 46,5% у 2019 році до 53,1% у 2020 році, або на 6,6 відс. пунктів. Зазначимо, що середній показник частки державних витрат країн-членів Європейського Союзу у ВВП за період 2000-2020 років становить 48,0%, а відповідний показник частки державних доходів – 45,4%.

Аналізуючи данні 2020 року, ми можемо визначити, що найвища частка державних витрат у ВВП спостерігалася таких країнах як: Франція – 62,1%, Греція – 60,7%, Бельгія – 60,0% та Австрія – 57,9%, а найнижча – Ірландія – 28,4%, Румунія – 42,4% та Болгарія – 42,9% (рис.1).

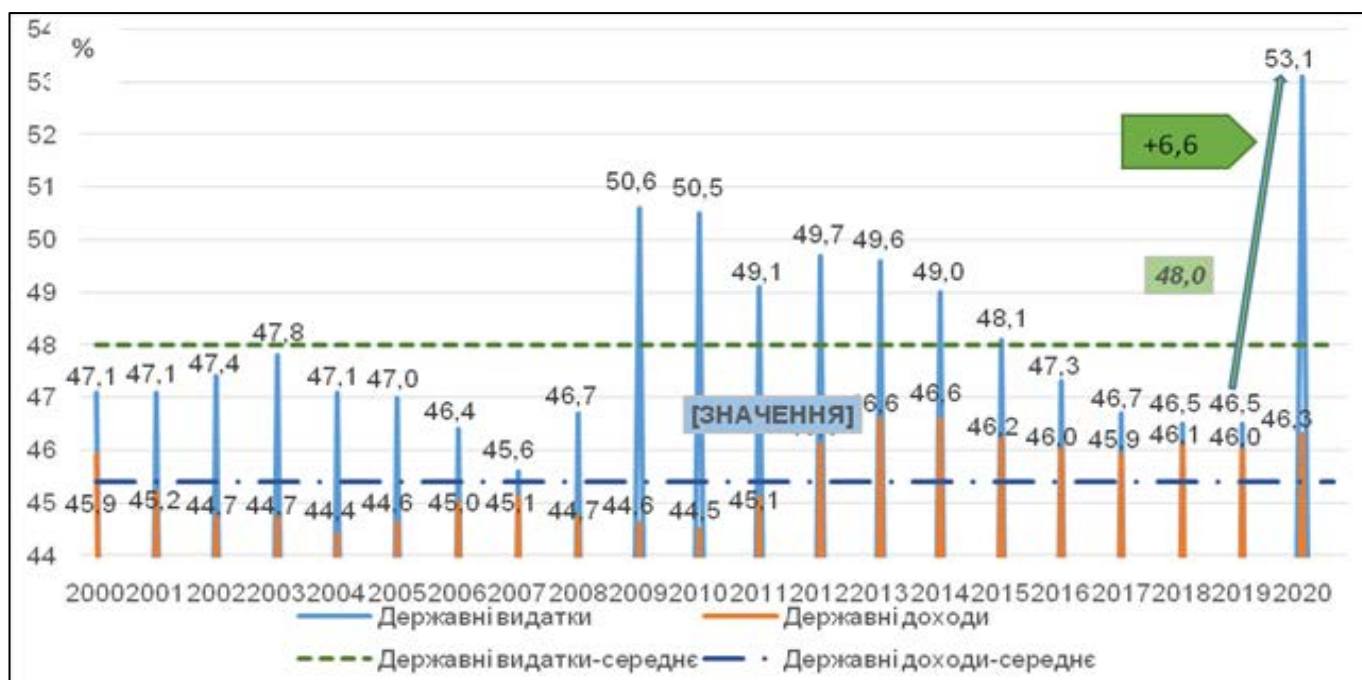

Рисунок 1. Динаміка макрофіскальних показників країн-членів Європейського Союзу за період 2000-2020 роки, як % ВВП.

Джерело: побудовано за даними [11].

Зарубіжні країни, переглянувши фактор впливу COVID-19 на економіку у короткостроковому періоді, продовжують нарощувати видатки бюджету, маючи на меті забезпечити належний рівень економічного зростання - це витрати на медицину, освіту, цифровізацію економіки, інфраструктуру, на R&D, дотримуючись при цьому встановлених фінансових правил. Значна кількість країн з розвинутою трансформаційною економікою оперативнo (як правило у березні 2020 року) внесли зміни в раніше затвердженні бюджети з початком пандемії з метою фінансового забезпечення реалізації пакету підтримки національної економіки. Необхідність боротьби з надзвичайною ситуацією в економіці, шляхом значного зростання видаткової частини бюджету, змусило деякі країни відмовитися від правила структурного дефіциту, що обґрунтовується важливістю підтримки громадян і бізнесу, бюджетного сектору тощо, але призводить до нарощування державного боргу [3].

В загальному можливо виділити декілька підходів до побудови сучасного механізму бюджетної підтримки у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою при реалізації антикризових заходів: основні заходи бюджетно-податкової політики держави направлені на підтримку населення країни; переорієнтація витрат держави з акцентом на фінансування вітчизняних компаній, маючи на меті збереження робочих місць і відповідно стримування зростання безробіття у коротко і середньостроковій перспективі; підхід який включає одночасно два попередніх.

Вагома проблема недотримання податкових доходів бюджету змушує уряди країн з розвинутою та трансформаційною економікою відшукувати додаткові і розширювати існуючі джерела фінансування державних витрат, а відтак постає проблема порушення встановлених фіскальних правил, у тому числі за рахунок додаткових запозичень.

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ, КРЕДИТ

Таким чином, у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою відбувається збільшення бюджетної підтримки, а також зменшення податкового навантаження на платників податків і зборів, які постраждали від наслідків глобальної пандемії COVID-19, маючи на меті стабілізації економічного розвитку.

Аналізуючи та оцінюючи негативний вплив глобальної пандемії COVID-19 на важливі інституційні показники формування та виконання Державного бюджету України можливо відмітити наступне: у 2020 році у порівнянні з 2019 роком відбулося значне зменшення надходжень по митних платежах на 7,2% або на 22907,5 млн. грн., що вплинуло на виконання плану бюджетних надходжень лише на 91,2%; бюджетні надходження по інших міністерствам та відомствам зменшилися на 31504,5 млн. грн., або на 32,9%; за підсумками 2020 року надходження загального фонду Державного бюджету України зменшилися у порівнянні з 2019 роком на 2231,0 млн. грн., або на 0,3%. Значний негативний вплив пандемії COVID-19 помітний на прикладі механізму відшкодування ПДВ – о бсяги відшкодування такого податку зменшилися на 8792,7 млн. грн. або на 5,8% (табл. 1).

Таблиця 1. Інституційні показники формування та виконання бюджету країни у період глобальної пандемії COVID-19.

	2020				2021			
	Відхилення				Відхилення			
	до 2019 року		до плану		до 2020 року		до плану	
	+, -	%	+, -	%	+, -	%	+, -	%
Податкові органи (збір)	41 439,4	106,8	-	-	123 507,2	119,0	-	-
відшкодування ПДВ	8 792,7	94,2	-	-	-16 592,5	111,6	-	-
надходження (сальдо)	50 232,1	111,0	49 152,1	110,7	106 914,7	121,1	18 413,6	103,1
Митні органи	-22 907,5	92,8	-28 511,8	91,2	112 359,9	137,8	12 570,7	103,2
Всього по податкових та митних органах	27 324,6	103,5	20 640,3	102,6	219 274,6	127,3	30 984,3	103,1
Інші міністерства та відомства	-31 504,5	67,1	-1 784,1	97,3	-14 354,0	77,7	-1 047,0	98,0
у тому числі НБУ	-22 176,0	65,8	0,0	100,0	-18 288,5	57,2	0,0	100,0
Реверсна дотація	1 948,9	128,6	0,0	100,0	1 622,8	118,5	0,0	100,0
Всього загальний фонд (сальдо)	-2 231,0	99,7	18 856,2	102,2	206 543,4	123,5	29 937,3	102,8
Всього спеціальний фонд	79 557,1	167,1	-3 125,9	98,4	15 978,1	108,1	-6 748,1	96,9
у т.ч. власні надходження бюджетних установ	22 440,5	148,6	-744,9	98,9	21 070,0	130,5	-1 701,3	98,1
Державний бюджет (сальдо)	77 326,1	107,7	15 730,3	101,5	222 521,5	120,7	23 189,3	101,8
Місцевий бюджет (без власних надходжень та міжбюджетних трансфертів)	15 346,6	105,4	-4 723,7	98,4	60 981,70	120,5	22 231,10	106,6

Джерело: складено автором на основі даних [8, 9].

У 2020 році негативний вплив пандемії на формування та виконання бюджету дещо зменшився, у тому числі за рахунок вжиття дієвих заходів фіскальної політики. Зменшення бюджетних доходів у 2020 році в порівнянні з 2019 роком продовжилося по інших міністерствам і відомствам на 14354,0 млн. грн., або на 22,3% (невиконання плану на 2,0%). В загальному спеціальний фонд Державного бюджету України при збільшенні бюджетних доходів у 2020 році на 15978,1 млн. грн. у порівнянні з 2019 роком невиконаний на 6748,1 млн. грн. або на 3,1%.

Аналіз даних формування та виконання бюджету України у період пандемії показав, що широкий пакет різноманітних заходів з удосконалення інституційного забезпечення реалізації бюджетно-податкової політики дозволив виконати дохідну частину Державного бюджету України (сальдо) у 2019 році на 101,5% та у 2020 році на 101,8%, а також місцевого бюджету (без власних надходжень та міжбюджетних трансфертів) у 2020 році на 106,6%.

В сучасних умовах пріоритетними напрямками при формуванні видаткової частини бюджету країни є: державна підтримка суб'єктів малого та середнього бізнесу; створення робочих місць у пріоритетних галузях економіки, зокрема у сфері будівництва інфраструктурних об'єктів; стимулювання збільшення виробництва сільськогосподарської продукції з високою доданою вартістю; підтримка деяких категорій самозайнятих осіб; реалізація інвестиційних проектів у громадах на умовах співфінансування.

Нові штами COVID-19 створюють невизначеність щодо розвитку пандемії, а тому важливо щоб заходи фіскального стимулювання, які зменшують дохідну частину і збільшують видаткову частину бюджету, не були згорнуті завчасно. Україні, як країні з незначними можливостями формування бюджету за рахунок зовнішніх та внутрішніх запозичень, необхідно, в залежності від змін макроекономічної ситуації, оперативно корегувати пріоритети у бюджетних видатках і підвищувати їх ефективність, підвищувати рівень інституційної взаємодії регулюючих органів [7].

Враховуючи, що бідніші верстви населення найбільше потерпають від негативних наслідків глобальної пандемії, варто забезпечити прийняття регулюючих заходів направлених на виважене підвищення

податкового тиску на маєтних платників податків. Зазначене стосується і високорентабельних галузей економіки. Незважаючи на незначний розмір фіскального простору країни при формуванні і виконанні бюджету у коротко- і середньостроковій перспективі, доцільно зберегти державні трансферти незахищеним верствам населення, а також продовжувати розширювати державні інвестиції.

Висновки. Формування та виконання бюджету передбачає цілеспрямовану діяльність держави в особі відповідних інституцій загальнодержавного та місцевих рівнів з обґрунтування та прийняття управлінських рішень щодо використання законодавчо визначених засобів та інструментів бюджетно-податкової системи для реалізації поставлених цілей та завдань соціально-економічного розвитку країни.

При формуванні дохідної частини бюджету країни доцільно враховувати ступінь зниження податкового потенціалу територій як наслідок негативного впливу COVID-19, а рівень виконання бюджету має забезпечувати зміцнення фінансової незалежності територіальних одиниць та країни в цілому. Важливо щоб фіскальні пільги були чітко обмежені строком дії, у той же час, необхідно забезпечити передбачуваність їх використання. Видатки бюджету мають спрямовуватися на підтримку найбільш постраждалих галузей економіки та регіонів (територій). Зазначене стосується і доцільності надання податкових преференцій.

Оцінка практики формування та виконання бюджету у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою надало можливість визначити, що найбільш поширеними фіскальними заходами регулювання економіки в умовах глобальної пандемії COVID-19 є податкові пільги для населення, соціальні виплати, малозабезпечених верств населення, виплати малому бізнесу з метою продовження діяльності і збереження зайнятості, стимулювання попиту у сфері послуг та інфраструктури, відстрочка сплати податків і соціальних внесків фірмам і домогосподарствам які постраждали, податкові пільги та фінансова підтримка для малих та середніх підприємств, державні інвестиції у цінні папери найбільш постраждалих компаній.

В умовах появи нових штамів COVID-19 в майбутньому необхідно забезпечити підвищення дієвості та адаптивності фіскальних механізмів, що є актуальним напрямком подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Чугунов І. Я., Канєва Т. В. *Державне фінансове регулювання економічних перетворень. Монографія.* / За заг. ред. А.А. Мазаракі. Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2015. 376 с.
2. Нікітішин А. О. *Податкова політика в умовах економічних перетворень: монографія.* Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 480 с.
3. Чугунов І. Я., Пасечный Н. Д. Дефицит бюджета как важный инструмент системы бюджетного регулирования. *Бизнес Информ.* 2010. № 5 (1). С. 171–174.
4. Чугунов І. Я. *Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку: моногр. К. : НІОС, 2003. 488 с.*
5. *Budget policy of social development.* Chugunov I., Kaneva T., Pasichnyi M. et. al. General editorship Chugunov I. Scientific Route. Tallinn, Estonia. 2018. 348 p.
6. Пасічний М. Д. *Фінансова політика держави: монографія.* Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 440 с.
7. Chugunov, I., Pasichnyi, M., Koroviy, V., Kaneva, T. & Nikitishin, A. (2021). Fiscal and Monetary Policy of Economic Development. *European Journal of Sustainable Development*, 10 (1), 42–52. doi: 10.14207/ejsd.2021.v10n1p42.
8. Нікітішин А. О. Сучасний механізм податкового регулювання соціального розвитку суспільства. *Економічний вісник університету.* 2017. Вип. 35(1). С. 251-260.
9. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: <https://www.minfin.gov.ua/16>.
10. Державна казначейська служба України. Офіційний сайт. URL: <http://www.treasury.gov.ua>.
11. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/>

References

1. Chuhunov I. Ia., Kanieva T. V. (2015). *Derzhavne finansove rehulivannia ekonomichnykh peretvoren.* Monohrafiia / Za zah. red. A.A. Mazarak. Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi torhovelno-ekonomichnyi universytet, 376 p. [in Ukr.].
2. Nikitishyn, A. O. (2019). *Podatkova polityka v umovah ekonomichnykh peretvoren'* [Tax policy in the context of economic transformation]. Kyiv: Kyi'v. nac. org.-ekon. un-t [in Ukr.].
3. Chugunov, I. Ya., and Pasechnyy, N. D. (2010). *Defitsit biudzheta kak vazhnyy instrument sistemy biudzhethnogo regulirovaniya* [The budget deficit as an important tool of system of budgetary regulation]. *Biznes Inform*, 5 (1). 171-174 [in Ukr.].
4. Chuhunov I. Ya. (2003). *Biudzhetni mekhanizm rehulivannia ekonomichnoho rozvytku: monohr* [Budgetary mechanism of regulation of economic growth]. Kyiv: NIOS, 488 p. [in Ukr.].
5. Chugunov I., Kaneva T., Pasichnyi M. et al. (2018). *Budget policy of social development.* Chugunov I. (Ed.). Scientific Route. Tallinn, Estonia [in Engl.].
6. Pasichnyj, M. D. (2019). *Finansova polityka derzhavy* [Financial Policy of the State]. Kyiv: Kyiv National University of Trade and Economics [in Ukr.].
7. Chugunov, I., Pasichnyi, M., Koroviy, V., Kaneva, T. & Nikitishin, A. (2021). Fiscal and Monetary Policy of Economic Development. *European Journal of Sustainable Development*, 10 (1), 42–52. doi: 10.14207/ejsd.2021.v10n1p42.
8. Nikitishyn, A. O. (2017). *Suchasnyi mekhanizm podatkovoho rehulivannia sotsialnoho rozvytku suspilstva* [Modern mechanism of tax regulation of social development of society]. *Ekonomichnyi visnyk Universytetu – Economic Bulletin of the University*, 35(1), 251-260 [in Ukr.].

9. Ministerstvo finansiv Ukrainy [Ministry of Finance of Ukraine]. URL: <https://www.minfin.gov.ua/> [in Ukr.].

10. Derzhavna kaznachejs'ka sluzhba Ukrainy [The State Treasury Service of Ukraine]. URL: <http://www.treasury.gov.ua> [in Ukr.].

11. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/>

ДАНІ ПРО АВТОРА

Нікітішин Андрій Олександрович, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
вул. Анатолія Бортняка, буд. 6, кв.2, м. Вінниця, 21037, Україна
e-mail: nikitishinao@ukr.net
orcid.org/0000-0002-7951-4017
Researcher ID: M-5504-2016

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Никитишин Андрей Александрович, доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры финансов
Винницкий торгово-экономический институт КНТЕУ
ул. Анатолия Бортняка, д. 6, кв.2, г. Винница, 21037, Украина
e-mail: nikitishinao@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHOR

Nikitishin Andriy, Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Finance
Vinnitsa trade and economic institute KNTEU
Anatolia Bortnyaka street 6, ap. 2., Vinnitca, 21037, Ukraine,
e-mail: nikitishinao@ukr.net

УДК 336.226.33:321.01

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-52-167-176>

ПРІОРИТЕТИ АКЦИЗНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Пасічний М. Д.

Предметом дослідження є теоретичні засади та механізм розробки і реалізації акцизної політики держави.

Метою дослідження є визначення перспективних напрямів розвитку державної акцизної політики в контексті удосконалення її регулятивного впливу на економічні процеси та посилення фінансового потенціалу акцизу.

Методи дослідження. Задля вирішення поставлених завдань дослідження використано сукупність методів і підходів, що надало змогу забезпечити концептуальну єдність дослідження. Застосовано системний й структурний підходи, методи узагальнення, аналітичної оцінки, синтезу, порівняння, наукового абстрагування.

Результати роботи: визначено фінансову значимість акцизного податку в країнах ОЕСР та Україні за останні дві декади. Систематизовано основні етапи розвитку акцизної політики в 2001–2021 роках. Проаналізовано обсяги нелегального обігу підакцизних товарів та втрати податкових надходжень до бюджету. Обґрунтовано пріоритети акцизної політики держави.

Галузь застосування результатів. Податкова політика держави та інструменти її реалізації.

Висновки. В період високих і зростаючих цін на нафтопродукти Україна може використати зарубіжний досвід плаваючої ставки акцизу на пальне. Враховуючи значні обсяги нелегального ринку тютюнових виробів необхідним є усунення фундаментальної причини його розширення – суттєвої відмінності в темпах росту ціни сигарет, в першу чергу за рахунок зростання податкового навантаження і доходів домогосподарств. Вбачається за доцільне змінити чинний графік підвищення ставок акцизу шляхом їх перегляду та сповільнення темпів росту ставки з 20% до 10–12% щорічно. Своєчасним є повернення кримінальної відповідальності за незаконне переміщення тютюнових виробів через митний кордон України. Необхідним є подальше підвищення інституційної спроможності Державної митної та Державної прикордонної служб.

Держава має удосконалити інституційне середовище здійснення електронної торгівлі підакцизними товарами. Пріоритетним напрямом розвитку системи оподаткування алкогольних напоїв і тютюнових виробів є запровадження автоматизованої системи контролю за їх виробництвом та обігом (електронної акцизної марки). Щодо подальшого підвищення ставок податку на алкогольні вироби слід діяти виважено, із розумінням потенційних загроз зниження легального виробництва і заміщення цієї ніші фальсифікатом, що призведе до зниження надходжень або ж невідчутного